

KOMENTAR IZBORA NAJBOLJIH RIJEČI ZA 2007.

 zbor najboljih riječi nije lagan posao, čak ni za jednu godinu, već zato što ih je za 2007. pristiglo 603, a od njih treba odabrati samo tri. Ima ih mnogo koje bi s jednakim pravom mogle doći u izbor, ali kad je uvjet da se odaberu tri, onda se taj uvjet mora izvršiti.

No prije nego prijedemo na obrazloženja konkretnoga izbora, valja reći općenitu ocjenu o cijelome pothvatu. Može se reći da je natječaj postigao velik uspjeh, najprije po broju sudionika, samo prošle dvije godine sudjelovala su 244, a predložili su 1085 novih riječi, pravi mali rječnik, pa pomišljamo da bi ih sve trebalo izdati u posebnoj knjižici, rječniku. Zatim je natječaj uspješan po raznolikosti prijedloga. Iskorišteni svi tvorbeni načini pa možda i oni kojih nema zabilježeni u našim jezičnim priručnicima. Pobuđena je pozornost na nove riječi, na tvorbene mogućnosti i tvorbene načine, općenito na jezik i njegove izražajne mogućnosti.

U početku taj pothvat neki nisu prihvaćali, čak su mu se neki rugali, među njima bio je i poneki jezikoslovac, a sada toga ruganja nema, pothvat je dobro prihvaćen i popraćen obiljem prikaza u našim javnim glasilima.

Zanimljivo bi bilo obrazlagati sve riječi koje su pristigle na natječaj, jer i na neuspjehima ima se što naučiti, ali kako bi to sada bilo preopširno, obrazložiti ću nešto šire one tri koje smo izabrali za nagradu.

1. Prva je *naplatnica* – naplatna kućica. Riječ nam je poslao Vilim Pantlik iz Zagreba. U hrvatskoj tvorbi čest je način tvorbe: pridjevna osnova i sufiks -ica, *pletunica*, *početnica*, *slikovnica*, *zaštitnica*... Jednostavan način i zato jedva primjetan, trebalo ga se sjetiti u konkretnome slučaju.

Mijo Matahlija iz Lopara predložio je po tom načinu riječ *podzemnica* za metro i ona je došla u uži izbor, ali nije mogla doći u obzir za nagradu jer sam ju smislio ja prije dvadesetak godina i objavio u 38. godištu časopisa Jezik.

Inače je po tom tipu (pridjevna osnova i sufiks -ica) od predloženih riječi za prošlu godinu bilo sedamdesetak, a ovdje ću spomenuti tridesetak:

čuvenica (evergeen), *gorivnica* (benzinska crpka), *ispalnica* (voj. raketa), *ispravnica* (dozvola), *kavenica* (džezva), *kontrolnica* (atest), *kratkica* (SMS poruka), *krovnica* (krovnja opeka), *listnica* (listovna uložnica), *mjehurnica* (bolest), *nogometnica* (nogometna utakmica), *nogometnice* (kopačke), *notnica* (kajdanka), *novčarnica* (banka), *očitovnica* (isprava), *oblognica* (obložna pločica), *odmornica* (kauč), *oklopnica* (pancirna košulja), *okvirnica* (pas-par-tu), *opskrbnica* (socijalna pomoć), *poprečnica* (transverzala), *popularnica* (TV zvijezda), *prehrambenica* (prehrambena namirnica), *prepoznajnica* (engl. brand), *prijevoznica* (trajekt, skela), *privjesnica* (čestitica s vrpcom za poklon), *promidžbenica* (reklama), *slikovidnica* (televizija), *stalnica* (konstanta), *stegovnica* (stegovna mjera), *ubodnica* (injekcija), *uporabnica* (uporabna dozvola), *uzrubnica* (fusnota), *velebnica* (remek-djelo), *vodoispusnica* (pipa), *zabilježnica*, *zaznačnica* (obje: bookmark), *zahodnica* (septička jama), *zavjetovnica* (zavjetovno pismo), *zaustavnice* (kočnice), *zrakoplovnica* (aerodrom)...

Riječi navedenoga tvorbenoga tipa koje nisu ovdje spomenute, bile su na rubu tvorbe ili su imale razne nedostatke, a i ovdje navedene s različitim su vrijednostima: *okvirnica* je odlična zamjena za ono što označuje, dok neke druge i kad su formalno tvorbeno dobre, nisu bez mane, npr. *krovnica*

je nepotrebna jer za taj pojam imamo bolji naziv *crijep*, a tako je i *prigodbenica* jer već imamo *prigodnica*; tako i za *vodoispusnica* – pipa. Za značenje *zabilježnica* i *zaznačnica* odavno smo prihvatili *straničnik* pa ne treba stalno predlagati nove riječi kad smo već našli dobru i kad se već pomalo usvajaju. *Oblognica* bi trebala glasiti *obložnica*. Slični bi se prigovori mogli uputi i nekima drugima navedenima.

Naplatnica je bez prigovora jer osim dobre tvorbe zamjenjuje dvorječni naziv *naplatna kućica*, a to traži i jezična gospodarstvenost, zapravo stilistika jer njezino pravilo glasi: bolji je onaj izraz koji izriče isto s manje riječi.

Kad su se osamdesetih godina prošloga stoljeća u Tehničkoj knjizi radili tehnički rječnici, Klimatizacijska i rashladna tehnika (1983.), Automatizacija (1984.), Obrada podataka i programiranje (1984.), Medicinska tehnika (1986.), radili su to autori pojedinih tehničkih struka, a od jezikoslovaca sam bio samo ja. Vidjevši u početku da teško primjenjuju spomenuto pravilo – bolji je onaj izraz koji izriče isto s manje riječi – posebno sam upozoravao da u većoj mjeri trebaju rabiti tvorbu izvedenica. Sjećam se nekih primjera koje sam navodio. Upućivao sam ih da se umjesto *magnetna igla* može napraviti *magnetnica*, umjesto *magetni bubanj* – *magnetnik*, umjesto *odvodni kanal* – *odvodnik*.

U početku je bilo većih teškoća, a kasnije su taj način sve više primjenjivali, ali još uvijek nedovoljno. Koliko znam još nitko ne rabi *magnetnicu*. Nisam ju našao nigdje potvrđenu, ni u jednome rječniku.

2. Druga je nagrađena riječ *opuštaonica* – wellness. Dobra i potrebna riječ. Ne samo što je wellness tuđica, nego je i nejasna. I prije mi je zapela za oko i tražio sam zamjenu za nju, ali ju nisam mogao naći jer

nisam znao što zapravo znači. Zapisao sam i nekoliko primjera, ali iz njih nisam mogao odgonetnuti značenje, vidi se da je značenje blisko fitnessu, ali ne vidi se jasno značenje ni jedne ni druge, nisam vidio granicu među njima i zato nisam mogao smisliti hrvatskih zamjena za njih.

U jednom primjeru je za wellness rečeno „wellness turizam – relaksacija i duhovno pročišćenje, mentalno i tjelesno zdravlje, složenica nastala pod kraj 50-ih godina 20. st. u Americi..., suha aromoterapija, masaža, premazivanje kože: od wellbeing i masaža stopala...” (Jutarnji list, 4. 5. 2003., str. 42.)

U istom članku spominje se i fitness: „... sam pojam nema jedinstveno značenje već uključuje zdravu prehranu, duhovno opuštanje i fizičku aktivnost.“

U prijedlozima smo dobili još dvije zamjene za wellness:

1. „Tjelogođe – engl. wellness, wellness centar; prostor u kojem se pruža uгода tijelu (a i duši) u kupkama, parnoj kupelji, potištu (sauni), masaži, jogi i raznim tjele vježbama.“ Iz prijedloga nije vidljiva ni jasna razlika između wellnessa i fitnessa.

2. „Snažilište, snažinjak – engl. wellness.“ Iz te se zamjene vidi da bi predložene riječi bolje pristajale pojmu fitness, nego wellness.

Andrija Čukić otvorio je u Slavonskome Brodu mali obiteljski hotel i htio je u njem imati i wellness-usluge kojima je želio dati i hrvatske nazive, što je iznimno rijetko u naših globalizatora, i pitao me za savjet. Nešto sam mu u tome smislu predložio, ali zamjenu za wellness nisam znao. Imao sam pet ceduljica s primjerima za wellness i zamjene za nju, a među njima sam imao zapisanu i opuštaonicu, ali mi ona nije ništa govorila zbog nejasnoga značenja wellnessa. Tek kad je Slavko Perković iz Valpova kao zamjenu za wellness poslao opuštaonicu, sve

je postalo jasno. Glavni je pojam *wellnessa* opuštanje (relaksacija), a jedan od načina da se napravi imenica koja znači zatvorenu prostoriju u kojoj je opuštam, sufiks je *-onica* s infinitivnom osnovom. Ima mnogo takvih riječi. Sjetimo se samo *čekaonice*, *čitaonice*, *kladionice*, *kupaonice*; najduža je *propovjedaonica* (7 slogova, čini se jedina takva), a dva zatvornika ispred *-aonica*, kao što ih ima *opuštaonica*, ima *vježbaonica*, a od drugih osnova *dražbovaonica*, zatim *čistionica*, *gostionica*, *kaznionica*, *krstionica*, *ljuštionica*.

Sufiks *-onica* čest je u tvorbi imenica koje označuju zatvorenu prostoriju, pa nam na natječaj pristiglo, osim *opuštaonice*, još sedam takvih riječi: *gađaonica* (strjeljana), *glasaonica* (1. biralište, 2. glasačko mjesto), *glasavaonica* (prostorija u kojoj se glasuje), *pitaonica* (menza), *ponavljaonica* (repriza), *sunčaonica* (solarij), *zjevaonica* (play back). I te sve nisu dobre: *pitaonica* nije najbolja jer je glagol *pitati* – *hraniti* zastarjela, *ponavljaonici* i *zjevaonici* korisnici bi teško pogodili značenje jer bi trebale značiti zatvoren prostor, prostoriju.

Prednost je *opuštaonice* što je inventivna tvorenica za *wellness*, a *fitness* bismo sada mogli nazvati *jačaonica* (*vježbaonica*) ili već spomenuto *snažilište*.

A. Čukić u pismu je pitao za još neke nazive koji pripadaju opuštanju pa sam iz njih vidio i opseg riječi *wellness*:

“Stoga Vas molim za malu pomoć oko osmišljavanja imena za pojedini usluge:

Kupanje u pivu, može se izmisliti kao jedna, najviše dvije riječi (Bierbad na nje-mačkom)

Kupanje u vinu

Kupelj, parna ili slična

Krevet u sijenu (sjenik?)

Plutanje u vinskoj bačvi, kao vlastiti izum mogu izmisliti novu riječ

Sauna

Banjanje nogu u drvenim kačicama, po Nijemcu Kneippu: Fussbad

Kupanje u kaci, na otvorenom, punoj tople vode. Vidio sam to zimi u Skandinavaca. (...)

Za svaki pojam najbolje bi odgovarala jedna riječ, najviše dvije. “

Odgovorio sam mu nešto opširnije, ali prije odgovora savjetovao sam se s kolegom Ladanom:

“Za neke izraze kolega Ladan predložio mi je dvorječne izraze, kako i Vi želite:

kupanje u pivu - pivska kupelj

kupanje u vinu - vinska kupelj

krevet u sijenu - sijenski krevet

plutanje u vinskoj bačvi - bačveno plutanje

banjanje nogu - nožna kupelj

kupanje u kaci - zimske kupke.

Možda koji nije najbolji, kao *sijenski krevet*, *bačveno plutanje*, ali dobro je za početak. Kad se usvoji, onda će biti prihvatljivo. Ako kanite imati i strane goste, onda bi bilo lijepo da su natpisi dvojezični s hrvatskim na prvome mjestu, npr.

ZDRAVINJAK

WELLNESS

ili

ZDRAVINJAK (WELLNESS). “

3. Treća je riječ *borkinja* – žena borac, ženski borac, a moglo bi biti i *boriteljica*. Poslala nam ju je Ljiljanka Mitoš Svoboda iz Osijeka. Dosad nismo imali jednorječni izraz, a još manje izvedenicu, a potrebna nam jer je u hrvatskome jeziku jaka težnja da sve imenice za ženske osobe imaju za njih i poseban izraz. Za taj pojam dosad smo imali samo iznimno izvedenicu. Kolebali smo se između dvočlanih atributnih izraza, *borkinju* smo rabili rijetko kada, a *boricu* iznimno pa

Svečana dodjela Šreterovih nagrada u Pakracu 5. travnja 2008.: Vladimir Loknar (član Povjerenstva), Vilm Pantlik (prvonagrađeni), Sanda Ham (glavna i odgovorna urednica Jezika, članica Povjerenstva), Igor Čatić (član Povjerenstva), Ljiljanka Mitoš Svoboda (trećenagrađena), Stjepan Babić (urednik Jezika, predsjednik Povjerenstva), Zvonimir Jakobović (član Povjerenstva), Marijan Busić (predsjednik Zaklade "Dr. Ivan Šreter")

se nisu stvorile stilske vrijednosti. Jedan je autor nedavno uporabio *boricu* da se naruga ženi koja neznanstveno i anakronično tvrdi i da postoji srpskohrvatski jezik. Napisao je: „Upravo ju je takvo skandalozno neznanje i moglo pretvoriti u najvatreniju boricu za nepostojeći srpskohrvatski jezik i to u trenutku kada ga se i sami srpski jezikoslovci odriču kao odbačene štake nadidene integralističke jugoslavenske politike i upućuju svoje kolege da se posvete isključivo izgrađivanju i proučavanju srpskoga jezika...“

Neshvativši rugalačko značenje, srpski su se jezikoslovci počeli rugati hrvatskom. Zato je dobro što je *borkinja* dobila nagra-

du, dobro je i uvesti malo reda u raspodjelu sufikasa -ica, -ka, -kinja, -inja jer su sva četiri hrvatska. Neki, imajući na umu oprjeke *doktorka/doktorica, ministarka/ministrica, profesorka/profesoricica, učiteljka/učiteljica, studentkinja/studentica*, htjeli su u hrvatski uvesti i *knjižničarica, novinarica, sinoptičarica, veterinarica, sudica...*, srećom sebi na ruglo.

Jasno da u prijedlozima ima još mnogo dobrih riječi, ali je dobro da smo se složili i u ovim trima.

Stjepan Babić

BABIĆEV ZBORNIK

U izdanju Ogranka Matice hrvatske iz Slavonskoga Broda izišao je u veljači ove godine zbornik radova s međunarodnoga znanstvenoga skupa što ga je u povodu 80. obljetnice rođenja akademika Stjepana Babića (rođ. 29. studenoga 1925. u Oriovcu) priredio Matičin ogranak u Slavonskom Brodu 5. i 6. svibnja 2006. Urednik je zbornika brodski publicist Slavko Mirković. Građa je raspoređena u deset podjeljaka, a na kraju su dodane biografske bilješke o autorima, kazalo imena i kazalo ilustracija.

O znanstvenoj djelatnosti Stjepana Babića piše Sanda Ham u opsežnoj sintezi (str. 30. – 60.) u kojoj raščlanjuje ključne točke Babićeva jezikoslovnoga rada, ocjenjujući njegov golem prinos hrvatskomu rječotvorju i normativistici (gramatike, pravopisi), kao i višegodišnju glavnouredničku djelatnost u časopisu *Jezik* (1970. – 2004.), kojemu je dobro osmišljenom uređivačkom politikom – u kojoj je strukovna recenzija višedesetljetna odlika časopisa, izborom suradnika te širo-

kim tematskim rasponom – priskrbio ugledno mjesto i u međunarodnoj slavistici.

Od objave svoga prvoga članka 1952. godine u Studentskom listu, točnije od kritike gramatike Brabeca, Hraste i Živkovića, Stjepan Babić sustavno potvrđuje hrvatski jezik kao poseban slavenski jezik i znanstvenu disciplinu koja se njime bavi – kroatistiku, ili hrvatoslovlje, kako bi rekao njezin nestor prof. Bulczú László. U tom je Babić naslijedio svoga prethodnika i velikoga učitelja Ljudevita Jonkea, ovaj pak prethodni naraštaj hrvatskih jezikoslovaca s Krunom Krstićem, Petrom Guberinom i Blažom Jurišićem na čelu, oni Stjepana Ivšića, i tako bi taj niz u rasponu od četiriju stoljeća sezao i dalje od znamenitoga Pažanina Bartula Kašića, autora prve hrvatske slovnice iz 1604. godine. Tu povijesnu okomicu hrvatskih jezikoslovaca koji jasno i nedvojbeno prepoznaju, opisuju i propisuju hrvatski jezik kao jezičnu i jezikoslovnju činjenicu i prikupljaju njegovo rječničko blago povezuje zajednička svijest o jedinstvenosti čakavštine, kajkavštine i štokavštine, koja je